

DE OORSPRONG ONZER VRUCHTBOOMEN;

DOOR

H. C. VAN HALL.

Aan vele onzer lezers zal het werk van H. F. LINK, *de Voorwereld en de Oudheid*, Amsterdam 1821, bekend zijn, in welk uit het Duitsch van den beroemden hoogleeraar LINK vertaald geschrift men in een groot aantal bijzonderheden aangewezen vindt, dat onze meeste en belangrijkste granen (tarwe, rogge, gerst en haver), peulvruchten (erwten, boonen enz.), ooft, onze huisdieren (runderen, paarden, schapen), voor zooveel men dit kan nagaan en berigten van reizigers ons leeren, van dat alles de oorsprong te zoeken is in die Taurisch-Kaukasische landen of bergachtige streek van West-Aziën, in welke volgens het Bijbelsch geschiedverhaal de eerste menschen geplaatst waren en van uit welke oorden het menschdom zich het gemakkelijkst over Europa, Azië en Afrika, zoowel naar kouder als naar warmer hemelstreken, konde verspreiden.

Eene bevestiging van vele uitspraken van LINK, wat de ooftboomen betreft, gaf de door zijne belangrijke, wetenschappelijke reizen in Azië bekende dr. KARL KOCH uit Berlijn (dezelfde, wien wij ook op het botanisch congres te Amsterdam in 1865 als vice-president van een der afdeelingen gezien hebben), in een stuk geplaatst in *Gardeners Chronicle* van den 5den Sept. 1868, waarvan de *Revue horticole* 1868, pag. 408, een uittreksel geeft en dat de voorlooper is van een uitgebreider werk van dezen geleerde over hetzelfde onderwerp. Ik wil in de volgende regelen het een en ander hieruit mededeelen, met eenige bijvoegselen van mijzelven. Ik hoop, dat dit den lezer even aangenaam zijn zal, als de bewerking van deze kleine bijdrage tot de geschiedenis der menschelijke beschaving mij, in eenige tusschenuren, geweest is.

Alhoewel, zegt КОСН, ik niet kan verzckeren, dat ik al onze

vruchtboomen geheel in den wilden staat in de door mij bezochte streken van den Kaukasus, Armenië, Perzië en Klein-Azië heb aangetroffen, zoo ben ik toch tot het besluit gekomen, dat verreweg de meeste dezer soorten in oorsprong vreemd zijn aan Europa. Wel vindt men in de Europesche bosschen — ook soms in Nederland — appelen en peren in het wild, maar dit zijn òf verwilderde boomen, òf zij dragen slechte, harde, steenachtige vruchten. Wat de *pruimen* betreft, in Nederland vindt men de *kroosjes-pruim*, of zoogenaamde *druipertjes*, hier en daar in het wild. KOCH zegt, dat een klein aantal pruimen, en daaronder van de slechtste soorten, afkomstig zijn van deze soort, de *Prunus insititia* (die ook bij ons als inlandsch wordt opgegeven), maar al [de] betere hebben hun vaderland elders. Vele soorten van pruimen zijn ontwijfelbaar inheemsch in het oostelijk gedeelte van den Kaukasus en daaronder hoogst waarschijnlijk de moederstam der voortreffelijke *Reine claudé*, dat eene goede, wel begrensde en goed gekenschetste soort is. Eene andere soort is inlandsch in Syrië; eene andere in Tartarye en deze is bepaaldelijk die, welke wij de pruim van Damaskus noemen, alhoewel zij niet bij de stad van dien naam wordt aangetroffen. (Zij kan evenwel zoo geheeten zijn, omdat men dezen boom het eerst over deze stad door den handel ontvangen heeft v. H.)

De *wilde kers* met zoete vruchten, de echte ¹⁾ vogelkers (*Prunus avium*) en niet de zure kers (*Prunus cerasus*) is uit het oosten in Italië door POMPEJUS, zegt KOCH, ingevoerd. Ik meen mij te herinneren, dat het de Romeinsche veldheer LUCULLUS was, die de beste kersen uit Klein-Azië in Europa heeft ingevoerd. KOCH verhaalt, dat hij viermalen de bergketen in het noorden van Klein-Azië doorgetrokken is en daar nooit de zure kers (of morel), maar zeer dikwijls de genoemde zoete kers (*Prunus avium*), de grondsoort onzer gewone kersen, heeft aangetroffen. De zure kers is even vreemd aan den Kaukasus als aan Klein-Azië. In beide landstreken is daarentegen de zoete kers algemeen

¹⁾ Er groeijen in ons land 2 soorten van vogelkers. De meest algemeene is die, welke men *tros-Vogelkers* zoude moeten noemen, *Prunus Padus*, omdat deze hare bloemen in een tros (*racemus*, eene aar als het ware met gesteelde bloemen) draagt. De echte Vogelkers, *Prunus avium*, welke hier en daar als onderhout in de bosschen van Gelderland en Overijsel voorkomt, heeft hare bloemen in een scherm, *umbella*, vereenigd, dat is, bijna evenals in onze gewone kersen, de vrij lang gesteelde bloemen alle nagenoeg uit één punt voortkomende.

en draagt daar nog den naam van *kiras* (*keras* schrijven anderen, v. H.), waaruit natuurlijk ons woord *kers* en alle gelijksoortige namen in onze nieuwere talen afstammen. Ook bestaat er nog een oude stad *Kerasunt* in Klein-Azië (en, naar ik mij meen te herinneren, ook een rivier van dien naam).

Ik heb de *Prunus avium* hier te lande niet met rijpe vrucht gevonden en weet dus niet, of hare vrucht zuur of zoet is, en of zij dus ook welligt tot de bedoelde zure *Prunus cerasus* van KOCH moet gebragt worden. Is onze morel welligt van deze inlandsche *Prunus avium* afkomstig en is zij daarom met een koelere standplaats dan de echte zoete kers tevreden?

Wat den naam meikersen betreft, zoo herinner ik met één woord, dat deze naam niet afgeleid moet worden van de omstandigheid, dat zij kort na hare eerste invoering alhier in Mei tot rijpheid kwam; ook niet, dat dit in verband staat met de verandering der tijdrekening, oude en nieuwe stijl, hetwelk een verschil van 12—13 dagen uitmaakt, maar hoogstwaarschijnlijk eenvoudig daaruit, dat wij die vrucht uit het zuiden van Europa ontvangen hebben onder den naam van meikersen, wijl zij daar meermalen werkelijk in de maand Mei tot rijpheid komt.

KOCH houdt zich verzekerd, dat onze peren naar alle waarschijnlijkheid afstammen van twee of welligt van drie soorten. Eene van deze groeit in het wild in Armenië en Perzië en is te kennen aan hare uitgerekte en eenigzins wolachtige bladen. De andere behoort te huis in het oosten van Perzië en denkelijk ook in centraal-Azië en de westelijke provinciën van China; zij heeft rondachtige en onbehaarde bladen. Onze zoogenaamde Europeesche soorten, *Pyrus salvifolia*, *P. nivalis* enz. zijn slechts verscheidenheden uit de bovenbedoelde ontstaan en in onze luchtstreek inheemsch geworden.

De appelboomen (of appelaars, zooals men in Vlaanderen zegt) groeijen, even min als de perenboomen, in Europa wezentlijk in het wild. Zij zijn ook uit Azië oorspronkelijk, maar meer noordelijk dan de peren en wel uit Mongolië, Tartarye, de provincie Tehékiang in China en welligt ook uit het oostelijke deel van den Kaukasus. De wilde soorten zijn hier ten getale van drie, van welke twee ware boomen zijn en een heesterachtig.

De abrikoos heet in het Latijn *Prunus armeniaca*, waaruit men tot Armenië, als haar vaderland, zou moeten besluiten; maar KOCH heeft

ze niet in het wild gevonden in de door hem bezochte streken van het oosten; waarom hij gist, dat ze daar uit China of welligt uit Japan zal zijn ingevoerd. Hij geloofte hetzelfde van de perzik (*Amygdalus persica*), waarvan een heesterachtige soort in Perzië gevonden wordt. Verscheidene reizigers hebben hem verzekerd, den amandel (*Amygdalus communis*) in het wild gezien te hebben aan de zuidelijke oevers van de Kaspische zee. Tusschen perziken en abrikozen bestaat groote overeenkomst. Sommigen houden de eerste voor eene verscheidenheid van de amandel, in welke het vruchtvliesch buiten om den steen saprijker en de steen zelf meer gerimpeld geworden is.

In Frankrijk heeft men verscheidenheden, welke daar heeten *amandier-pecher*, omdat zij eenigzins het midden houden tusschen amandelen en perziken. Zeker is het, dat en perziken en amandelen uit Azië afkomstig zijn.

In de aangehaalde verhandeling van КОСН wordt niet (althans niet in het uittreksel, dat ik onder de oogen gehad heb) gesproken van walnoten (groote noten of okkernoten), hazelnoten, kastanjes, mispelen, kweeën, moerbeziën en druiven. Van deze is de hazelaar (*Corylus Avellana*) zoo als men weet, zoo hier als elders in bijna alle landen van Europa, geheel en oorspronkelijk inheemsch, maar wordt wel eens veredeld door uit zuidelijker landen ontvangen betere soorten. De walnoot (*Juglans regia*) is bij ons niet regt te huis; daar zij in strenge winters wel van de vorst lijdt. Zij is mede uit Westazië oorspronkelijk en komt b.v. in Cirkassië zeer algemeen voor. Wij hebben die waarschijnlijk uit het noorden van Italië ontvangen. Van daar de naam van walnoten (*Welsche Nüsse*, van Welschland, Italië). In Savoye is het ook nu nog een boom van groot en algemeen nut.

De tamme kastanje (*Castanea vesca*) behoort ook niet bij ons te huis. Gekweekt slaagt zij het best op de hooge diluviale gronden, zoo als te Groesbeek en Beck bij Nijmegen. Ook deze is, zoover ik weet, uit Westazië oorspronkelijk. Zij verdiende bij ons meer algemeen de aandacht. Mogen al de vruchten niet ieder jaar rijp worden; het hout is een waardig werkhout en men zoude de bij ons te kleine vruchten kunnen verbeteren door de grootere soorten, waarvan doorgaans slechts één in iedere bolster zit, welke de Franschen *marrons* noemen, en ze door enting overbrengen op de chataignes of de gewone tamme kastanjeboomen.

De mispel draagt niet ten onregte den naam van *Mespilus germanica*, daar zij in de bosschen van Duitschland en elders in het midden van Europa geheel in het wild groeit. Enkele, misschien verwilderde stammen zag ik onder Groesbeek, bij de water-Meerwijk aldaar. Hare groeiplaats in de schaduw van hooge boomen en in het midden van Europa verklaart ons, waarom zij met de koudste en minst zonnige standplaats, b.v. aan de noordelijke of westelijke buitenzijde der schuttingen, in onze tuinen tevreden is.

De kwee (*Pyrus cydonia* of *Cydonia vulgaris*) daarentegen is een zuidelijk gewas, dat aan de zuidzijde der hoven geplaatst wordt; inzonderheid ook, omdat zij niet hoog groeit en dus weinig zon wegneemt. Haar naam herinnert aan den naam van eene stad op het tegenwoordig eiland Kandia, haar oorspronkelijk vaderland.

De zwarte of gewone moerbezie (*Morus nigra*) groeit in Perzië en omstreken en is, gekweekt, in Europa altoos eene meer of min teedere vrucht.

Eindelijk, om niet te spreken van de bij ons zeldzame en in elk geval niet inheemsche kornoelje (*Cornus mas*) en van meer heester- of struikachtige gewassen, zooals de inlandsche berberis, de verschillende soorten van bessen, frambozen enz., de laatste zeer zeker inlandsch, doch veelal door betere buitenlandsche soorten vervangen, vermeld ik nog ten slotte den wijnstok (*Vitis vinifera*). Ook van deze is West-Azië het vaderland. Nog vóór weinige jaren las ik in eene reisbeschrijving, hoe in het landschap Imeretie, aan de oostzijde der Kaspische zee, de wijnstok welig in het wild groeit en rankende opstijgt tot in de hoogste olmen en Italiaansche populieren. Zij levert daar uitmuntende vruchten, nicttegenstaande de schaduw der boomen, tegen welke zij zich opheft.